

государств. Это обусловлено значительно большим, по сравнению с другими странами, количеством представителей этого сословия и особенностями политического строя. При этом прослеживаются два направления внешнеполитической деятельности: окатоличенная шляхта западных регионов Беларуси содействовала сближению с Польшей, православная шляхта восточной Беларуси – с Московским государством. Но, даже после потери части своих политических и экономических прав, после вхождения Беларуси в состав Российской империи, она сохранила свое влияние в высших слоях общества и царское правительство вынужденно было считаться с мнением представителей белорусской шляхты. И только со второй половины XIX столетия её роль в политической жизни постепенно снижается.

Работа основана главным образом на документальных материалах, научной литературе, монографиях и периодической печати.

РАЗВІЦЦЁ І СТАН АДУКАЦЫІ НА ВЁСЦЫ Ё ПАСЛЯВАЕННЫЯ ГАДЫ

Н.К. Юргевич

Навуковы кіраўнік – д.гіст.н., прафесар *А.У. Русецкі*
Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Маішэрава

Мэта даклада – выявіць асноўныя шляхі па пераадольванню цяжкасцей на вёсцы ў галіне адукацыі пасля Вялікай Айчыннай вайны. Аднаўленне сістэмы адукацыі ў БССР пасля Вялікай Айчыннай вайны адбывалася ў надзвычай складаных умовах. Па-першае, была знішчана матэрыяльна-тэхнічная база ўстаноў навукі, адукацыі і культуры, многія выкладчыкі загінулі. Па-другое, беларуская вёска знаходзілася ў вельмі цяжкім становішчы, бо фактычна яна аднаўлялася з руін. Архіўныя дакументы сведчаць, што дзяржаўныя расходы на асвету былі значнымі, але асноўны ўклад у школьнае будаўніцтва ў пасляваенныя гады ўносілі працоўныя калектывы калгасаў, гарадскіх прадпрыемстваў, якія выдзялялі транспарт, набывалі будаўнічы матэрыял для школ, удзельнічалі ў суботніках і нядзельніках [1. Ар.177]. Гэтая праблема доўга заставалася вострай, бо нават у 1949 г. у БССР 3,5 тыс. школ знаходзілася ў сялянскіх хатах па найму і не мелі самых элементарных умоў для працы [2. Ар.265]. Нягледзячы на складаныя ўмовы пасляваеннага разбурэння, дзяржавай рабіліся крокі па ўдасканаленню сістэмы адукацыі: быў ажыццёўлены пераход да навучання з сямігадовага ўзросту, уведзена абавязковая здача ў 4 і 7 класах экзаменаў, а ў 10 класе – экзаменаў на атэстат сталасці, за поспехі ў вучобе для лепшых вучняў былі заснаваны залаты і сярэбраны медалі згодна пастанове Саўнаркома СССР ад 30 мая 1945 года [1. Ар.8]. Трэба падкрэсліць, што вялікай праблемай пасля вайны перад усімі района і абланы было выяўленне дзяцей у гарадах і вёсках для навучання ў школах. Асноўнымі прычынамі ненаведвання дзецьмі школ з'яўляліся бадзяжніцтва, праца па гаспадарцы, беднасць (не было адзення, абутку) [3. Ар. 61]. Вострай праблемай пасляваеннага часу было забеспячэнне школ кадрамі кваліфікаваных работнікаў. Прымаліся больш рашучыя дзеянні з боку аблвыканкама г. Віцебска, па загаду якога ўсім кіраўнікам прадпрыемстваў і арганізацый трэба было накіроўваць у распараджэнне аддзелаў народнай адукацыі настаўнікаў, працуючых не на педагагічнай рабоце, для работы па спецыяльнасці [1. С.125]. Дакументы сведчаць, што настаўніцтва не вельмі імкнулася павышаць сваю адукацыю, напрыклад, заяў на здачу ўступных экзаменаў было менш, чым прадпалагалася: у 1949 годзе ў Магілёўскім педвучылішчы на 100 месцаў паступіла 21 заява, у Гомельскім педінстытуце на 250 месцаў паступіла 27 заяў і г.д. [4. Ар.285]. Трэба адзначыць, што з боку Міністэрства адукацыі БССР былі пэўныя мерапрыемствы з мэтай утрымання настаўнікаў на рабочым месцы ў вёсцы. Згодна пастановы № 246 ад 10 лютага 1948 года "О льготах и преимуществах для учителей начальных и семилетних школ" настаўнікам павінны былі прадастаўляцца кватэры, зямля для выпасу жывёлы і агарода, прадукты харчавання, адзенне, дзеці настаўнікаў з 01.01.1949 года не плацілі за навучанне ў 8-10 класах сярэдніх школ, педагагічных вучылішчаў, вучылішчаў, інстытутаў [4. С.211]. Дарэчы, і зарплаты настаўнікаў у вёсцы былі ніжэйшымі, чым зарплаты настаўнікаў у горадзе [4. Ар.125]. На самой справе, мясцовыя ўлады не заўсёды сачылі за вырашэннем гэтых пытанняў, што выклікала хуткую зменлівасць і няўстойлівасць педагагічных кадраў.

Такім чынам, у гады чацвёртай пяцігодцы на стан вучэбна-выхаваўчай работы адмоўна

ўплывалі незадавальняючая матэрыяльная база школ, востры недахоп педагогічных кадраў, пісьмовых прылад працы, адсутнасць у многіх педагогаў неабходнай падрыхтоўкі і г.д. Па гэтых прычынах першыя гады пасля вайны паказалі даволі слабую паспяховасць у значнай частцы вучняў.

Літаратура

1. Дзяржаўны архіў Віцебскай вобласці (ДАВВ). Ф.2797, воп.1, с.4.
2. Котаў А.І. Аднаўленне і развіццё агульнаадукацыйнай школы ў пасляваеннай беларускай вёсцы (1944-1960)// Веснік БДУ. Сер.3.1998. №1.
3. Культурное строітельство в Белорусской ССР (1946-1958)- Мн., 1979.
4. ДАВВ. Ф.2797, воп.1, с.2.

К. ЛЫШЧЫНСКІ – “БРЭСЦКІ МОНСТР”

В.В. Судібор

Навуковы кіраўнік – к.гіст.н., дацэнт *А.Ц. Арбузаў*

Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт

У ліку ахвяр, прынесеных іншадумцамі на алтар разняволення людзей, стаіць і імя выдатнага беларускага мысліцеля Казіміра Лышчынскага. Трагічны лёс і пакутніцкая смерць Лышчынскага схіляюць да гераізацыі ягонай постаці. І, сапраўды, як філосаф і як чалавек, выказаў надзвычайную мужнасць думкі і сілу натуры. Лышчынскі, безумоўна, быў адораны талентам глыбокага пачування, учынкi яго вынікалі з перакананняў, ён прайшоў жыццё не па прамой, зведаў няпросты шлях ад шчырай веры ў бога да навуковага адмаўлення рэлігіі. У маладым узросце Лышчынскі шчыры каталік, потым жа сфармуляваў думкі, змест якіх значна шырэйшы за вузкія рамкі скарыстаных паняццяў: “Рэлігія ўстаноўлена людзьмі неверуючымі, каб ім аддавалі пашану, Страх божа ўнушаецца тым, хто не ведае божага страху, каб іх баяліся. Вера, якую лічаць святой, - выдумка. Вучэння, якое выхваляецца тым, што яно навучае ісціне пра бога, - пана!” Галоўная праца Казіміра Лышчынскага – трактат “Аб неіснаванні бога”- згарэў на агні разам з аўтарам; усе паперы, відаць, арыштаваныя інквізіцыяй, бяследна зніклі.

Казімір Лышчынскі нарадзіўся ў Лышчыцах, за 20 вёрст ад Брэста 4 сакавіка 1634 г. – па касцёльным календары ў дзень св. Казіміра. Заснавальнік роду Лышчынскіх – Леў – быццам бы паходзіў з Валыні і атрымаў Лышчыцы на прывілею на пачатку XVI стагоддзя. Ён меў трох сыноў – Канстанціна, Станіслава і Івана. У Канстанціна Львовіча нарадзіліся два сыны – Геранім і Лукаш. Геранім Лышчынскі даводзіўся бацькам аднаму з першых нашых атэістаў. Казімір з’явіўся на свет, калі бацьку было пяцьдзесят тры гады, калі паслалі яго ў Брэсцкую езуіцкую калегію, дык, відаць стары ўжо адлічваў сёмы дзесятак. Пасля калегіі Казімір Лышчынскі трапіў у войска – спачатку на казацкую вайну, потым змагаўся супраць шведаў і рускіх. У 26-ым узросце ён, як казалі раней, сыйшоў з каня і вярнуўся да вучобы. Чатыры гады вывучаў рыторыку, логіку, фізіку і метафізіку ў Калішы, пасля таго быў два гады настаўнікам у роднай брэсцкай калегіі езуітаў. Пакінуўшы ў 1666 годзе ордэн, Лышчынскі ажаніўся на Ядвісі Жаліхоўскай, атрымаў частку Лышчыцаў і заняўся сваім трактатам, Шматгадовы роздум і вынікі адкрыццяў занатаваў у рукапісе трактата: “Чалавек – стваральнік бога, а бог – стварэння чалавека. Такім чынам, людзі – творцы багоў.”К.Лышчынскі па даносу сябра дзяцінства Яна Бжоскага, як выдатны беларускі мысліцель, якога біскупы прызвалі “брэсцкім монстрам.” 30 сакавіка 1689 года быў спалены ў Варшаве. Перастаўшы быць паслухмяным салдатам, сляпым фанатыкам, ён зрабіўся не толькі не патрэбным Ватыкану, але і небяспечным для яго.